

Sygn. akt I UK 32/04

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 grudnia 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Andrzej Kijowski

SSN Barbara Wagner (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. D.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]
o rentę w związku z deportacją do byłego ZSRR,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 grudnia 2004 r.,
kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 26 listopada 2003 r.,
oddala kasację.

UZASADNIENIE

J. D. zaskarżył kasacją wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 26 listopada 2003 r., zmieniający wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] z dnia 12 marca 2003 r., przyznający wnioskodawcy rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z deportacją do byłego ZSRR poczynwszy od 1 kwietnia 2001 r. na stałe, w ten

sposób, że oddalił jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [...] z dnia 21 maja 2001 r.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich prawna ocena: J. D. otrzymuje od 1 października 1982 r. rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. W dniu 26 kwietnia 2001 r. złożył wniosek o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z zesłaniem do byłego ZSRR w okresie od maja 1945 r. do stycznia 1947 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...] decyzją z dnia 21 maja 2001 r. odmówił wnioskodawcy prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z okresem deportacji, albowiem Lekarz Orzecznik nie stwierdził braku zdolności do pracy w związku z zesłaniem. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 12 marca 2003 r. zmienił decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawcy rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z deportacją do byłego ZSRR od 1 kwietnia 2001 r. na stałe. Na podstawie opinii siedmiu biegłych lekarzy specjalistów z zakresu schorzeń J. D., Sąd ten ustalił, że stan zdrowia wnioskodawcy czyni go całkowicie niezdolnym do pracy w związku z deportacją poczynając od dnia 14 listopada 1980 r. i niezdolność ta jest trwała.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w [...], rozpoznając ponownie sprawę Sąd pierwszej instancji nie wyjaśnił jej należycie. Przede wszystkim nie jest „szczegółowym ustosunkowaniem się” biegłych do zarzutów organu rentowego odpowiedź biegłych zawarta w piśmie z dnia 22 stycznia 2003 r. nazwanym „uzupełnieniem opinii lekarskiej”. Ponadto, Sąd Okręgowy pominął obszerną dokumentację dotyczącą pracy wnioskodawcy przed wojną i po wojnie oraz wcześniejsze opinie biegłych wydane w tej sprawie. Z dołączonego do wniosku o rentę zaświadczenia Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych z dnia 9 kwietnia 2001 r. wynika, że J.D. we wrześniu 1939 r. brał udział w wojnie obronnej, a od maja 1945 r. do stycznia 1947 r. przebywał na zesłaniu w byłym ZSRR. W okresie deportacji od sierpnia 1945 r. do grudnia 1945 r. (włącznie) oraz od marca do kwietnia (włącznie) 1946 r. i w czerwcu 1946 r. pracował w kopalni jako pracownik specjalnego kontyngentu znajdującego się w województwie Tuskim. Zgodnie z ustawą z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz.

371 ze zm.), koniecznym warunkiem nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy jest związek przyczynowy między obecnym stanem zdrowia czyniącym niezdolnym do pracy a okresem deportacji. Zasadnie zatem Sąd pierwszej instancji dopuścił dowód z opinii biegłych lekarzy sądowych celem ustalenia czy obecny stan zdrowia wnioskodawcy jest w związku przyczynowym z okresem jego deportacji i pracy w kopalni. W toku postępowania sądowego stan zdrowia J. D. był oceniany przez cztery zespoły biegłych lekarzy. Pierwszy zespół specjalistów w składzie: reumatologa, kardiologa, laryngologa i pulmonologa, po rozpoznaniu schorzeń wnioskodawcy stwierdził, że nie powodują one niezdolności do pracy w związku z deportacją do ZSRR. Zdaniem powołanych biegłych, schorzenia wnioskodawcy związane są z wiekiem, a z okresem deportacji związek może mieć gruźlica i zapalenie płuc przebyte w latach 1952 – 1953, które nie pozostawiły śladu, nie upośledziły wydolności układu oddechowego i nie wpłynęły na zdolność do pracy. Według drugiego zespołu biegłych lekarzy – neurologa i psychiatry – schorzenia wnioskodawcy nie pozostają w związku z deportacją, a występują często w grupie wiekowej J. D. Trzeci zespół biegłych specjalistów, a mianowicie reumatolog i kardiolog z pierwszego zespołu oraz geriatra w opinii podstawowej i uzupełniającej twierdzili, że rozpoznane schorzenia powodujące całkowitą niezdolność do pracy pozostają w związku z deportacją do byłego ZSRR w latach 1945 – 1949, albowiem są spowodowane niedożywieniem, wysiłkiem i pracą w złych warunkach atmosferycznych. Biegli ci wyjaśnili, że zmianę oceny stanu zdrowia wnioskodawcy spowodowały nowe dokumenty rzutujące na stopień zaawansowania istniejących zmian oraz to, że „badany już kilka lat temu przebywał na turnusie rehabilitacyjnym w Ełku”. Opinia trzeciego zespołu biegłych lekarzy jest, zdaniem Sądu, niewiarygodna. Biegli ci zmienili swoją ocenę stanu zdrowia wnioskodawcy po dołączeniu karty informacyjnej z leczenia szpitalnego w okresie od 26 października 2001 r. do 13 listopada 2001 r. i zaświadczenia z 14 listopada 2001 r. podpisanego przez tego samego ordynatora Oddziału szpitalnego. Brak jest jakiegokolwiek dokumentacji lekarskiej z okresu powojennego. Najwcześniejsze z zaświadczeń lekarskich datowane jest na 13 sierpnia 1982 r. i wynika z niego, że wnioskodawca w 1950 r. leczył się w szpitalu na dur brzuszny. Nie istnieją jednak dokumenty, które potwierdzałyby przebytą gruźlicę i zapalenie płuc. Aktualna dokumentacja

lekarska wskazująca zaawansowane zmiany chorobowe u 85 letniej osoby, nie może być przekonująca przy ustalaniu związku przyczynowego z okresem deportacji w latach 1945 – 1947. Biegli lekarze odnieśli się do niedożywienia i ciężkiej pracy „w okresie młodości”, pomijając, że wnioskodawca jeszcze przed wojną również ciężko pracował od 1 kwietnia 1933 r. do 1 października 1938 r. przy kopaniu rowów i innych pracach melioracyjnych. Ponadto, J. D. w okresie deportacji nie przebywał na Syberii, lecz w rejonie Tulskim, a zatem w europejskiej części Rosji na południe od Moskwy, gdzie nie występują takie warunki atmosferyczne jakie są podane w wywiadzie opinii z 30 kwietnia 2002 r. Wobec powyższego, Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe i dopuścił dowód z opinii innego zespołu biegłych lekarzy specjalistów, a to kardiologa, chirurga naczyń, pulmonologa i reumatologa, celem ustalenia czy rozpoznane u wnioskodawcy schorzenia pozostają w związku przyczynowym z okresem jego deportacji do byłego ZSRR, mając również na uwadze cały jego okres długoletniej i ciężkiej pracy przed wojną i po wojnie. Wedle powołanej opinii, stan zdrowia wnioskodawcy nie pozostaje w związku przyczynowym z jego deportacją do byłego ZSRR. Według Sądu, opinia czwartego zespołu biegłych jest należycie uzasadniona, wiarygodna i przekonująca, ponieważ uwzględnia ona cały okres pracy wnioskodawcy, a nie tylko pracę w kopalni w okresie deportacji.

J.D. zaskarżył ten wyrok kasacją. Wskazując jako podstawę kasacji naruszenie przepisów postępowania, a to art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. i art. 381 k.p.c. – poprzez dopuszczenie z urzędu nowej opinii biegłych sądowych „w sytuacji, w której potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego [...] nie wynikała z nowych twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez strony, ani z niedostateczności zebranego materiału dowodowego” oraz poprzez nieobiektywną ocenę „poszczególnych dowodów w oderwaniu od całości materiału dowodowego sprawy” i ukierunkowanie przez Sąd drugiej instancji działań innego zespołu nowych biegłych sądowych „co do zakresu wykorzystania jednej grupy dowodów z wyraźnym zakazem oparcia się na przeciwstawnej im grupie”, a także art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. – poprzez pominięcie oceny części materiału dowodowego, a zwłaszcza opinii uzupełniającej z dnia 3 września 2003 r. „potwierdzającej związek przyczynowy stanu zdrowia wnioskodawcy z jego

deportacją”, oraz poprzez wybiórczą i nieuzasadnioną ocenę opinii biegłych lekarzy z postępowania przed Sądem pierwszej instancji i brak uzasadnienia odmowy wiarygodności opiniom wydanym w sprawie, jego pełnomocnik wniósł o „uchylenie w całości orzeczenia Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania” oraz o „uwzględnienie na rzecz strony odwołującej się kosztów postępowania kasacyjnego”.

Jego zdaniem, Sąd naruszył art. 382 k.p.c., ponieważ nie wziął pod uwagę wyników uzupełnionego we własnym zakresie postępowania dowodowego. Sąd drugiej instancji pominął opinię uzupełniającą z postępowania apelacyjnego z dnia 3 września 2003 r. potwierdzającą związek przyczynowy stanu zdrowia wnioskodawcy z jego deportacją oraz wybiórczo i subiektywnie ocenił treść opinii biegłych lekarzy –powołanych przez Sąd pierwszej instancji. Postanowienie Sądu Apelacyjnego dotyczące powołania czwartego zespołu biegłych lekarzy jest „bogate w subiektywne spostrzeżenia i przemyślenia”, które „nie powinny mieć miejsca”. Sąd nie może oceniać poszczególnych dowodów w oderwaniu od reszty materiału dowodowego. Powołując się na orzecznictwo sądów i doktrynę, wskazał, że niedopuszczalne i sprzeczne z istotą dowodu z opinii biegłego i zasadą swobodnej oceny dowodów jest takie ukierunkowanie działania biegłego, które zezwala mu na wykorzystanie przy opracowaniu opinii jednej grupy dowodów z wyraźnym zakazem oparcia się na przeciwstawnej grupie dowodów, dotyczących tej samej kwestii, która stanowi przedmiot badania biegłego. Pełnomocnik skarżącego podniósł, że Sąd postanowił dopuścić dowód z opinii innego zespołu biegłych lekarzy „celem ustalenia okoliczności tych samych powoływanych już przed sądem I Instancji”. Opinia uzyskana w toku postępowania apelacyjnego z dnia 19 września 2003 r. jest lakoniczna, ponieważ sprowadza się do ogólnego twierdzenia, że nie zgadza się z poprzednio wydanymi opiniami. Ponadto, z jej treści nie wynika, aby biegli dokonali szczegółowej analizy akt i aby na ich podstawie wywodzili logiczne wnioski. Opinia ta jest nierzeczowa i nieobiektywna. Sąd nie wnikał w jej treść „z taką dociekliwością” jak w przypadku wcześniej wydanych opinii. Nie uzasadnił dlaczego tym ostatnim odmówił wiarygodności, a oparł się jedynie na opinii uzyskanej w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie zasługuje na uwzględnienie. Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut uchybienia art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. i art. 381 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 233 k.p.c. i art. 382 k.p.c. nie jest trafny.

Zgodnie z art. 382 k.p.c., sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Oznacza to, że sąd ten ma obowiązek rozważenia na nowo całego zgromadzonego materiału dowodowego i dokonania jego własnej, samodzielnej i swobodnej oceny, opartej zarówno na własnych ustaleniach jak i na ustaleniach sądu pierwszej instancji. Regułą jest wprowadzić, że sąd drugiej instancji nie powtarza dowodów przeprowadzonych przez sąd pierwszej instancji i opiera się na zgromadzonych przez niego dowodach, niemniej jednak może uzupełnić postępowanie dowodowe i ponowić dowody w sytuacji, gdy ma wątpliwości co do trafności ustaleń sądu pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji jest bowiem sądem merytorycznym i przysługuje mu inicjatywa w dążeniu do wyjaśnienia sprawy. Nie jest zatem uchybieniem dopuszczenie z urzędu przez Sąd Apelacyjny w [...] opinii biegłych lekarzy sądowych na okoliczność ustalenia związku przyczynowego pomiędzy stanem zdrowia skarżącego a jego deportacją do byłego ZSRR. Wbrew twierdzeniom pełnomocnika J.D., wątpliwości tego Sądu co do ustaleń Sądu pierwszej instancji były przekonujące i uzasadniały ponowne przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych. Sąd Apelacyjny wskazał mianowicie, że biegli w pisemnej odpowiedzi z dnia 22 stycznia 2003 r. nie ustosunkowali się do zarzutów organu rentowego, a także podniósł, że Sąd pierwszej instancji pominął obszerną dokumentację dotyczącą pracy wnioskodawcy przed wojną i po wojnie oraz nie odniósł się do wszystkich wydanych w sprawie opinii. Zaznaczyć trzeba, że wnioski opinii trzeciego zespołu biegłych były sprzeczne z uprzednio wydanymi opiniami, co tym bardziej usprawiedliwiało uzupełnienie postępowania apelacyjnego. Na podstawie opinii uwzględniającej powoływaną dokumentację (czwartego zespołu biegłych lekarzy sądowych), Sąd Apelacyjny dokonał odmiennej oceny niż to uczynił Sąd pierwszej instancji. Opinia biegłego, podobnie jak inne dowody, podlega ocenie według art. 233 § 1 k.p.c. Oznacza to, że sąd nie jest związany opinią biegłego i w każdym razie dokonuje jej kontroli pod względem zgodności z zasadami logiki, poziomu wiedzy biegłego,

sposobu motywowania swojego stanowiska, a także stopnia stanowczości wyrażonych w niej ocen (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2002 r., V CKN 1354/00, Lex nr 77046, oraz z dnia 15 listopada 2000 r., IV CKN 1383/00, Lex nr 52544). Swobodna ocena sądu może zostać skutecznie podważona tylko wtedy, gdy wyprowadzone z dowodów – w tym również opinii biegłego – wnioski są nielogiczne, niezgodne z ustawą, stanem wiedzy i poglądów lub z zasadami doświadczenia życiowego. Zaprezentowana przez Sąd Apelacyjny ocena nie była dowolna, sprzeczna z regułami logiki czy doświadczenia życiowego, lecz została oparta na całym wszechstronnie rozważonym materiale dowodowym. W uzasadnieniu wyroku Sąd ten wskazał na jakich dowodach dokonał ustaleń i umotywował jakim dowodem odmówił wiarygodności. W tym kontekście bezzasadny pozostaje również zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. Sąd drugiej instancji, wbrew stanowisku skarżącego, nie pominął oceny opinii uzupełniającej z dnia 3 września 2003 r. W uzasadnieniu wyroku odniósł się do wszystkich opinii biegłych wydanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Trafnie zauważył, że dwie z nich są zgodne z wnioskami opinii sporządzonej w postępowaniu apelacyjnym, zaś ostatnia opinia biegłych i uzupełniająca ją opinia z dnia 3 września 2003 r. pozostaje z tymi wnioskami w sprzeczności. Tę ostatnią Sąd uznał za niewiarygodną, albowiem biegli zmienili swoje stanowisko wyrażone w poprzedniej opinii „po dołączeniu karty informacyjnej z leczenia szpitalnego w okresie 26 X – 13 XI 2001 r. i zaświadczenia z 14 XI 2001 r. podpisanego przez tego samego ordynatora Oddziału szpitalnego” nieuwzględniając dokumentacji z wcześniejszego okresu. Uzasadnione jest twierdzenie tego Sądu, że aktualna dokumentacja lekarska wskazująca zaawansowane zmiany u liczącego 85 lat skarżącego nie może być przekonywająca przy ustalaniu związku przyczynowego z okresem deportacji w latach 1945 – 1947.

Nieuzasadnione jest twierdzenie pełnomocnika J.D. jakoby Sąd Apelacyjny w postanowieniu z dnia 11 września 2003 r. dotyczącym powołania zespołu biegłych lekarzy specjalistów: kardiologii, chorób naczyni, reumatologii i chorób płuc, zakazał biegłym oparcia się na przeciwstawnej grupie dowodów, którą stanowić miała opinia trzeciego zespołu biegłych korzystna dla wnioskodawcy. Tezy postanowienia są skonstruowane prawidłowo, zawierają

szczegółowe pytania umożliwiające ustalenie związku przyczynowego pomiędzy stanem zdrowia skarżącego i jego deportacją do byłego ZSRR, wskazują okoliczności, które w ocenie Sądu są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W żadnym razie nie stanowi „zakazu” wykorzystania dowodów zawarte w postanowieniu wskazanie Sądu ustosunkowania się do opinii poprzedniego zespołu biegłych lekarzy i wątpliwości określonych w postanowieniu z dnia 17 czerwca 2003 r. Przeciwnie, takie wskazanie wątpliwości jest uzasadnione i ma ono na celu wyjaśnienie sprzeczności.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² k.p.c., orzekł jak w sentencji.